

„אלה היו בני!”

משפחת כסאר 1940*
מישהו דפק בדלת

תי אלפי לירות בהוצאות ריפוי, הופרכה במשפט שפסק דינו היה: היות והמוכן הפת' לוגי מצא כי ציון כסאר נפטר כתוצאה מגני דול בחוטה'השדרה, מקרה שאין צה"ל אחראי לו, אין מקום להביעת פיצויים. יש מקום בלי בד להביעה על הקמת מצבה לנפטר.

החברה לא באה הביתה. החיים ב" בית חזרו למסלולם. אשתי אמנם טרם נרעעה, אולם אני התגברתי על האסון שפקד אותנו. כתר הבכורה בביתנו, עבר עתה לבגנו יחיר אל, שאך לפני שלושה שבועות חגג את יום הולדתו העשרים.

כאחיו הבכור, כן היה גם יחיאל, בצל קור" תה של צפורה, הגנת מרחוב קלישר. אולם ביחיאל התגלו סימני פקחות רבה יותר מאד שר אצל ציון. הוא היה חריף יותר, ומילדות היה „ראש השכונה“, בעוד שציון אהב כל"י רכב וטימל במסירות באופניים שקניתי לו. יחיאל, כמו ציון, למד בבית-ספר תחכמוני. כשסיים, עבר ללמוד מכונאות-מטוסים באחד מבסיסי חיל-האוויר. כנראה הרגיש שלא יצד ליה בעבודה זו, לכן פנה לה עורף, עבר לסדנת משטרת-ישראל, ולאחר מכן עבד ב" מוסד דן.

יחיאל היה בחור תוסס מאד. חברתו כל" לה נערים ונערות בני גילו. מעולם לא הביא את חברתו הביתה. כנראה שביקר בבתיים יפים יותר, ולכן לא רצה להראות לחבריו את דירתו, המטופלת באחים ובאחיות.

אבטיח למציל. ליחיאל היה שפם, שפם פס דקיק ונאה, אותו טיפה בקפדנות יחירה. פעם, בשעת גילוח, גילח שלא במתכוון, חלק משפמו, היה ממש אבל עליו. מאז מות אחיו, נעכרה עליו רוחו. כשישבנו „שבועה“, לא יכול לשבת בבית, היה מסתו" בכ ברחוב, כשימיני דמעות בעיניו. מדי פעם, בהזכיר מישהו את שם אחיו, היה מורץ ב" בכי. סידרתי אותו בעבודה בבנק הלאומי.

ביום חמישי, יומיים לפני מותו, בא הב" תה מהעבודה, ובידו חבילה. שאלתי אותו מה יש בה? „שום דבר מיוחד“ ענה. למעשה היו אלה מצרכי מזון שקנה לו, היות ולמחר רת עמד לצאת לטיול עם חבריו לגליל. לקחתי אותו עמדי לתל-אביב, כדי שיעזור לי בקניות לכבוד שבת. כשהיו ידיו עמוסות, מבלי יכולת להתחזק דבר נוסף, נזכר לפתע שהבטיח למציל הבריכה בגבעת רמב"ם אב" טיה. הוא רץ מיד, קנה שני אבטיחים. בקר" שי הגענו עם כל המשא הביתה.

כמובן, לא שכח, לבקר את שוקה הספר, שיסדר לו את שפמו לקראת היציאה מחר. **קפיצת המוות.** בערב היה אצלנו חברו, יעקב הצנחן. אשתי התחננה לפניו שיספיע על יחיאל לא לנסוע. יעקב ענה: „כל הכיף הוא לנסוע עם יחיאל“, והשנים העיפו ב" ניהם קריצה רבת משמעות.

חבריו סיפרו לי שיחיאל עלה על סלע, וביקש מיעקב שיצלמו. פעמיים קפץ, ויעקב אמר שלא הצליח לתפוס אותו. יחיאל הסכים וקפץ בשלישית. התמונה הצליחה — אולם יחיאל לא יוכל כבר לראותה.

אליך! הויכוח באותו ערב נגמר, אשתי הגישה לו כוס תה, והוא נרדם. למחרת קם ורצה לחזור לבסיס, למרות התקפת כאבים עזה שתקפה אותו שוב. לא רצינו שיחזור לבסיס, רצינו להזמין הביתה רופא. ציון התנגד, בטענה שהינו חיל, וע" ליו להיבדק על ידי רופא צבאי. הוא חזר לבסיסו וקבל טפול רפואי שכלל מנורה חש" מלית כחולה, לחימום המקום הנפגע. בכל פעם שבא הביתה לישון, היתה אשתי מר" ציאה למחרת את המזרון ליושב, באשר הוא היה כולו רטוב בצד שרגלו הימנית היתה שוכבה. רגלו לא היתה יציבה, כן הלך שוחח במקצת, טען שיש לו כאבים נוסף על רגלו. גם בחוטה'השדרה.

פצעים בגודל אגרוף. הספר שלו, שוקה, סיפר לי כי בהיותו ישוב פעם על כסא הספרים, הרגיש לראשונה, בשיבתו ה" בלתי יציבה של ציון. כן אמר שוקה, שציון סיפר לו מקרה שארע לו בשעה שנכנס ל" מונית, רצה לסגור את הדלת ולא הבין מדוע אינה נסגרת. מישהו מיושבי המונית העיר לו שרגלו נמצאת בחוץ, ועל כן אין ב" כלתו לסגור את הדלת. בציון החלו להתגלות סימני שיתוק.

המהלה הלכה וגברה, ובינתיים שוחרר מן הצבא נגד רצוננו. היה צורך להכניסו לבית" חולים. הוא הוכנס לבית חולים ביי"נסון, למחלקתו של ד"ר אשכנזי, שם נעשה לו נתוח בחוטה'השדרה. אולם מצבו הלך והורע מיום ליום. לבסוף הועבר לבית פיינסטון של קרן נכות, ברמות-השבים.

פנית לגבי אולגה שמיר, קצינת התגמולים באגף כוח-אדם שבקרית, וביקשתיה לעזור

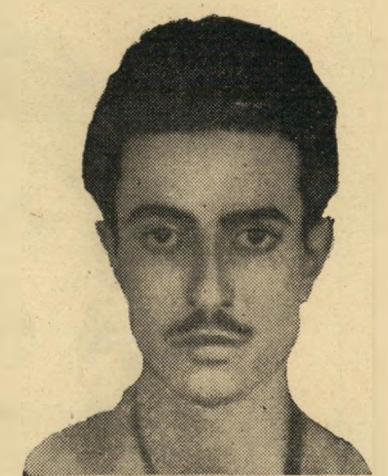
קרנ-שיתוק ציון כסאר
הרגל נשאה בחוץ

לי באישפוזו של בני בבית-החולים. תשובתה היתה תמיד מתחמקת. ביום ראשון היתה בחיפה וביום שני בירושלים וחזר חלילה. לא היה באפשרותי לשלם יותר הוצאות הטר" פול, נכנסתי לחובות המעיקים עלי מאוד. במ" קום עבודתי בבנק האמותיקאי, נתקלתי בעזרה רבה, באמת היו לי ידידים שרצו בטובתי. בינתיים שוב הורע מצבו של בני. החלו מופיעים על גופו פצעים בגודל אגרוף. דרש" תי שיעבירוהו לבית-חולים צבאי. הייתי עסוק מאוד בהמצאת תרומות דם לבני, שכה היה זקוק להם. גם כאן עלי להודות על כל העז" רה שהוגשה לי על ידי ידידיו של ציון.

איפה ציון? ארבעה ימים לפני פט"י רחו, התחננתו שיעבירו אותו לבית-החולים בתל-השומר, או שישלחו לפחות רופא צבאי כדי לבדוק אותו, אולם נעניתי בשלילה. לה" פך: הוצע לי לקחת אחות מטפלת שתשרת את ציון יומם ולילה — על חשבוננו. מה לא עושה אב למען בנו החולה? לקחתי אחות. ביום ה-13 בדצמבר האחרון הגיעה פרשת יסוריו לקיצה. בני ציון, השיב את נשמתו לאלוהים. כולם הבינו מה קרה, רק יגאל ה" קטן בן ה-4 שאל: „איפה ציון?“

לאחר מותו, פנית שוב למשרד הביטחון בתביעת תגמולים ומיצויים. טענתי שהשקע

רוחו היה מרומם. ביום ראשון, קם כרגיל ב" שעה שש בבוקר, וחזר למחנהו. חלפו ימים אחדים ולא שמעתי את צופר מכונתו, שהיה נוהג להשמיע בבואו הביתה. אשתי החלה לגלות סימני דאגה, אך ניהמתיה כי הכל בס" דר, כי הוא שפוט לא יכול לבוא. חלפה שבת, חלף אף יום ראשון, טלפנתי למחנהו לברר היכן הוא. קיבלתי תשובה: איננו. אך באותו יום שטלפנתי, הופיע בני אחרי" הצהריים. לי לא רצה לספר על העבודה ש" ביצע, היחידה שסיפר לה, היתה אשתי מפיה נודע לי כי ציון, היה בסידרת טיולים מייג" עים, וכך, דרך אגב, סיפר אף שבהיותו בסיו" ארוך, ביקשו הוא וחבריו, מעט מים קרים

קרנ-שיתוק ציון כסאר
הרגל נשאה בחוץ

להשיב נפשם. מבוקשם ניתן להם על ידי יהודי בא בימים, שנתן להם מים קרים, בעוד שגופם מזיע ולוהט יתר-על המידה.

הוא בא הביתה נעול נעלי סיו, שסול" ייתם עשויה קרפ. עשה בבית חזרה כללית — „מחר אנו יוצאים לפעולה חשובה“ — אמר ולא מסר כל פרטים נוספים. בעיני צבא היה זהיר מאד, הוא הכיר בגודל האחריות שרכצה עליו, לא הפך את החוק הצבאי: „יד לפה ו"

„אין לי כוח“ בפעולה רץ הרבה, הת" עייף, קיבל לפתע דקירות עזות בצידו הימני של הגוף. מרוב עייפות ומאמץ לא יכול אף בהגיעו לבסיסו לומר את הסיסמה, כמעט ונהרג בידי חבריו לנשק, לולא אחד שהכיר בו בחשכת הלילה. הוא קיבל חופשה קצרה, בא הביתה, ונפל למשכב.

ביום שבא הביתה, היתה אשתי עסוקה ב" קניות בעיר, משבאה הביתה וראתה את ציון שוכב, ברכה אותו בברכת „מול טוב“, וה" חלה להטיף לו מוסר על השתוללותו היל" דותית ועל אי זהירותו בצבא.

בקשתו היחידה של ציון בערב זה היתה: „אמא, תני לי מנוחה, אין לי כוח אפילו לדבר

במוצאי שבת שבת שעברה דפק מישהו בד" לח. אשתי, נעמי, פתחה אותה. בפתח עמדו שני שוטרים.

שמעתי את אשתי אומרת: „כן, יחיאל יצא אתמול לטיול בגליל העליון“ פתאום עלו מעבר הדלת קולות בכי וצעקות.

יחיאל שלנו טבע בתל-אל-קאדי. רק לפני שמונה חדשים הובלנו לקבורות את בנו הבכור, ציון, שמת אחרי יסורים רבים. עד היום לא החלימה משפחתי מהמכה הנוראה של מותו.

„אל תצא לטיול! די לי באסון אחד. אני פוחדת!“ כך אמרה אשתי לבנו השני, יחיאל, לפני צאתו לטיול. יחיאל לא חזר. גופתו לא נמצאה.

רסיסי פצצת-הפחדה. קשה להאמין. לא הייתי מעלה על דעתי שיחיאל הפיקח והאחראי ימות בצורה כזאת, כשם שלא חשש" תי כי ציון, הבריאי בגומי ובנפשו ימות ממחלה ביסורים כה רבים, כשהוא בן 22 שנה. תמיד סמכתי על בני, לפני כמה שנים, אחר ציון לבוא הביתה. הוא נכנס כאילו בגניבה. מאז חזר הרבר הרבה פעמים. שמעתי את חבריו מתלחשים: „היום אחרי הצהריים, ב" אותו מקום.“

התחלתי לעקוב אחריו וראיתי אותו בחצר בית-הספר ביל"ו, ששימש מקום מפגש ל" אנשי אצ"ל. לא אמרתי לו דבר על כך. ידע" תי שהוא ידע לשמור על עצמו.

אני זוכר ערב אחד, לפני כמה שנים, כש" התנגב ציון הביתה. למחרת ראינו, כצאתו לעבודה, שהוא לובש חולצה אחרת. כשאשתי שאלה אותו, אמר שהחולצה התלכלכה. כ" בור כמה ימים היא מצאה את החולצה. היא היתה מוכתמת בדם. לשאלתנו סיפר לנו כי עבר לחמו ברחבת מוגבר, ולפתע נזרקה פצצת-הפחדה, והוא נפגע מהרסיסים.

ידענו את פשר הדברים, אך לא הופתענו ולא אמרנו דבר. כבר בהיותו בן 13 נשא ציון ורשה בחגיגת הבר-מצווה שלו, שהיתה מלאה התלהבות מחתרית ממש. אף פעם לא התלונן על מחלה או מיחוש.

יוצאים לפעולה חשובה. עוד מיל" דותו השתוקק ציון לצאת להכשרה. אחרי המלחמה יצא עם כמה מחבריו למשק יפתח שבגליל העליון. שם שהה שנה וחצי, עד שבא מועד גיוסו לצה"ל.

הוא עבר את הבדיקות הרפואיות. נקבע לו סוג בריאות כ/ק 2. הוא היה בריא, ער ועליו.

שימש בצבא כנהג וכחבלן. כשהיה בא הביתה בערבים, היה עוזר לאחיותיו הצע" רות דחל, בת 17, דליה, בת 14, אתר, בת 13, גילי, בת 10, בהכנת שעוריהן. את בן הקוונים יגאל, בן 4, אהב מאד. היה כאב בבית, דאג לכולם בכנות רבה. כל בני גולדו בארץ — מלבד ציון, שעוד נולד בת"מ.

היתה זו שבת, אחת השבתות שבהן בילה יפה בחוג ידידיו, בערב היה במסיבה, מצב

* כושר-קרבי בדרגה שנה.

יחיאל כסאר (קיצוני ימין) וחבריו
סימני דמעות בעיניים

ציון כסאר (שמאל) וזירדו
כתמי דם בחולצה